

ПАРЛАМЕНТАРНИТЕ ИЗБОРИ НЯМА ДА ДОВЕДАТ ДО ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА ПОЛИТИЧЕСКАТА КРИЗА

Доц. д-р Антоний Гълъбов

Този междинен доклад анализира политическите рискове произтичащи от предизборното позициониране на политическите партии, които имат шанс да влязат в следващото 43-то ОНС. При изготвянето му, безпристрастно и с респект към фактите, са взети всички мерки за осигуряване на обективна и точна информация, а данните, анализите и мненията са базирани на посочените източници по начина и обхвата, изложен в доклада. Анализът и прогнозата не изразяват политически пристрастия; не третират положително или отрицателно политическата констелация; не дават аргументи за ползата или вредата от нея.

Авторите не носят отговорност за информация и материали, изхождащи от други източници и не носят пряка или косвена отговорност за неточно, непълно и превратно използване на информацията, представена в доклада. Без тяхното изрично писмено съгласие съдържанието на доклада не може да бъде променяно, преработвано, приспособявано, допълвано или от него да се изработват производни материали; не може да се цитира, освен за изследователски и учебни цели - докладът не е част от публичния, а от академичния дебат. За нанесените вреди се носи съответна имуществена отговорност.

Резюме

Парламентарните избори няма да доведат до преодоляване на политическата криза. Налице е дълбока криза на доверие в цялата партийна система. Кризата се изразява в устойчиво намаляване на броя на гласуващите при все по-задълбочаваща се фрагментация на политическото пространство. Липсва политическа воля за постигане на съгласие по приоритети на националния дневен ред.

Нараства неопределеността по отношение на състава и стабилността на бъдещото управляващо мнозинство в 43-то Обикновено Народно събрание. Очакваното разпределение на мандатите в парламента няма да позволи формирането на устойчиво мнозинство, което да излъчи правителство с ясни приоритети. Налице са всички предпоставки за преминаване към състояние на трайна политическа нестабилност, която ще се отрази негативно върху перспективите за развитие на България.

Рисков контекст

Постигането на съгласие относно необходимостта от провеждането на предсрочни парламентарни избори и подаването на оставката на правителството Орешарски не оказа положително влияние върху възможностите за ефективно управление на политическата криза. Тя продължи да се задълбочава в периода на пред-кампания и в същинската кампания за предстоящите парламентарни избори.

Промени във външната среда на предизборната кампания се отразиха върху шансовете на различни политически партии да мобилизират своите избиратели. Развитието на руско-украинския конфликт; началото на военни действия срещу Ислямска държава; задълбочаването на проблемите, свързани с КТБ и дори промишлената авария във военния завод в близост до село Горни Лом, която завърши с човешки жертви и доведе до обявяване на национален ден на траур на 3 октомври 2014 година, оказват въздействие върху електоралните нагласи на българските граждани. Най-вероятно, промишлената авария в завод „Миджур“ ще се отрази върху избирателната активност, като частично ще я намали.

Налице е устойчивата тенденция на спад в избирателната активност на парламентарни избори. Ако избирателната активност спадне под 3 млн. избиратели ще бъде нарушен рисков критерий по отношение на политическата легитимност и стабилността на цялата партийна система. Очакваната избирателна активност е в рамките на около 3,2 – 3,4 млн. души. Първоначално регистрираната тенденция на нарастване на колебаещите се в началото на предизборната кампания, бе прекратена и има известна стабилизация по отношение на дела на решилите да гласуват, но няма основания да се очаква по-висока избирателна активност от регистрираната на парламентарните избори през 2013 година.

В рамките на предизборната кампания нарасна общия протестен потенциал в обществото. Темите за необходимото увеличение на цената на електрическата енергия; предложената от кабинета Близнашки актуализация на държавния бюджет и заложената в него необходимост от увеличаването на държавния дълг; непреодолените последствия от наводненията, и др. позволиха на част от

политическите партии да развият кампанията си тематично и да възстановят, поне отчасти, доверието на предишните си избиратели. В същото време, отделни политически партии се стремят към радикализиране на противопоставянето, включително чрез средствата на гражданското неподчинение.¹

Динамика на институционалното взаимодействие

42-то Обикновено Народно събрание прекрати дейността си в началото на разглеждания период, но предсрочното прекратяване на правомощията му, както и дебата за отговорността на отделните политически партии за състоянието на страната, определи съществена част от темите и динамиката на политическия дебат в периода на пред-кампания и същинската кампания за парламентарните избори.

С назначаването на служебното правителство, Президентът пое отговорността за управление на страната.² Обхватът на задачите, които той постави пред служебното правителство, се превърнаха в основание за остри критики от страна на БСП, ББЦ, Атака, както и от ДПС.³ Основната линия на критика срещу служебното правителство бе съсредоточена около неговата кадрова политика – от персоналия състав на кабинета до назначенията, които бяха извършени през целия период на неговото съществуване до провеждането на парламентарните избори.

В началото на изследвания период, определящо значение за качеството на институционалното взаимодействие имаше напрежението между Президента и Народното събрание. Това напрежение определи съществена част от дневния ред на предизборната кампания, преди всичко чрез противопоставяне срещу дейността на служебното правителство.

Политическите партии

Един от факторите на промяна в политическата констелация през изследвания период, (юли, август, септември 2014 година) е промяната в позиционирането на **ДПС**. След изборите за български представители в Европейския парламент, ДПС започна процес на постепенно разграничаване и дистанциране спрямо БСП и ограничаване на подкрепата за правителството Орешарски. Това доведе до предсрочното прекратяване на мандата на Народното събрание.

Стратегията на Движението през изследвания период включваше активно управление на щетите от участието в доминираното от БСП мнозинство и правителство, както и пре-позициониране към политическото пространство вдясно от центъра. Именно в рамките на тази стратегия, ДПС положи допълнителни усилия в хода на подготовката и предложението за актуализация на бюджета. По този начин, в самия край на дейността на 42-то ОНС, ДПС подкрепи ГЕРБ и успя да завърши мандата си в ролята на своеобразна опозиция. Това позволи на Движението да се позиционира в хода на предизборната кампания като относително дистанциран спрямо управлението политически субект.

БСП реагира остро на поведението на ДПС и се възползва от външното противопоставяне, за да тушира вътрешнопартийното напрежение, което съпътстваше смяната на председателя на партията. Изправена пред политическата конкуренция на АБВ, БСП успя, противопоставяйки се на ДПС, да удържи Съюза на тракийските

дружества в орбитата на БСП, независимо от традиционната му подкрепа за Георги Първанов.

Още в края на мандата на Народното събрание, БСП успя да се позиционира срещу ДПС, като своеобразна жертва на заговор между Движението и ГЕРБ. Пасивната кампания, към която се ориентираха социалистите бе съпроводена от значима промяна в идеологическия профил на партийната коалиция. След края на Коалиция за България, БСП увеличи броя на партиите в лява България с ярко очертан ляв профил, определен от свързаността им с БКП и тоталитарната държава. В своя сегашен вариант, лява България се опитва да противодейства на процеса на фрагментация в лявото политическо пространство като възможност за удържане на представата за „обединена левица“, в чийто център се намира самата БСП. В резултат от това, е налице ре-идеологизация на политическото поведение на БСП, която осигурява на партията по-добри перспективи за взаимодействие с ационалистическите и национал-популистки формации.

ГЕРБ завърши участието си в 42-то ОНС без да са успели да оползотворят изцяло специфичната си роля на най-голяма парламентарно представена партия, поставена в опозиция. Едва в периода на пред-кампания, ГЕРБ започнаха да привличат отделни потенциални партньори, но като цяло продължават да бъдат относително изолирани. Именно тази политическа самоизолация, която се възприема от ГЕРБ и техните избиратели като израз на сила, генерира високо равнище на риск пред възможна следваща управляваща коалиция.

След незадоволителните резултати на европейските избори, около **НФСБ** се оформи коалиция, която успя да привлече 16 националистически партии и организации. След присъединяването на ВМРО, **Патриотичният фронт** се превърна в трайно увеличаваща подкрепата си политическа формация в националистическото пространство. През почти целия период на предизборната кампания ПФ постигаше по-добри резултати отколкото Атака, но в края на кампанията, електоралната подкрепа между двата субекта изглежда изравнена.

Реформаторският блок навлезе в предизборната кампания с добри стартови позиции, но постепенно забави темпото си и след неуспешното провеждане на Национална конференция, не увеличава електоралната си подкрепа. Моделът на политически съюз, който се опитва да реализира РБ, остава незавършен и недостатъчно консолидиран. По-голямата част от политическата енергия на реформаторите бе насочена към изясняване на отношенията им с ГЕРБ, което позволи на техните опоненти да атакуват едновременно и двете формации.

Промяната на коалицията, с която **ББЦ** се яви на европейските избори след оттеглянето на ВМРО и присъединяването на партия ЛИДЕР, се отрази върху промяна в профила на електоралната подкрепа и относително стабилизиране на подкрепа, около една подчертано провокативна кампания. ББЦ се позиционира срещу ГЕРБ и ДПС, индиректно подкрепяйки левия сектор на политическото пространство. Партията и нейните говорители бяха активно използвани за извеждането на определени послания и атака срещу политическите опоненти на БСП – преди всичко Реформаторския блок и ГЕРБ.

АБВ разви последователно стратегията си, разграничавайки се от БСП и привличайки части от партийния апарат и избиратели на левицата. Агресивното противопоставяне

срещу партията от страна на БСП, създаде своеобразна „тяга“, от която АБВ се ползваше успешно в периода на пред-кампанията и в първата половина на самата кампания. Пасивната кампания на БСП, нарастването на интереса към алтернативната партия Движение 21, както и общата среда на предизборната кампания, направиха АБВ относително по-слабо различима.

Прогноза за развитието на политическата констелация след изборите за Народно събрание

Три дни преди изборите, почти всички социологически агенции публикуваха прогнозите си.⁴ Предизборните прогнози на социологическите агенции не са достатъчно точни, за да определят категорично възможното разпределение на местата в следващия парламент.⁵ Основните линии, по които има съвпадение между различните предизборни прогнози са:

- В Народното събрание, със сигурност ще изпратят свои представители пет партии и коалиции, но при определени условия, те могат да станат и осем;⁶
- Формирането на еднопартийно мнозинство и правителство е невъзможно;
- Относителните дялове на подкрепа за по-малките политически формации не могат да бъдат определени с по-висока точност поради факта, че попадат в рамките на статистическата грешка;
- Актуалното, измерено в последните дни на кампанията, разпределение на подкрепата за политическите партии не очертава отчетливо управляващо мнозинство, независимо от лидерската роля на ГЕРБ;
- В последните десет дни на кампанията е започнал процес на мобилизация сред определени групи от избиратели, който ще определи крайните резултати и конфигурацията на 43-то Обикновено Народно събрание.⁷

Гоемият брой политически партии, които имат потенциална възможност да участват в състава на следващото Народно събрание, както и партиите и коалициите, които ще постигнат резултати между 1% и 4%, предполагат риск от оспорване на изборните резултати. Досегашната практика показва, че освен в отделни секции, оспорванията на изборните резултати не са постигали целите си, освен като форма на политическа мобилизация и позициониране спрямо следващия политически период.

Ключово значение за развитието на политическата констелация ще има евентуалното участие на Атака като осма политическа сила в състава на следващото Народно събрание. От това ще зависят както броя на мандатите, които ще се разпределят, така и вероятността за формиране на една или друга коалиционна формула на управление.

Резултатите от последните социологически проучвания показват, че ако измерените съотношения останат същите, гласовете за ГЕРБ и Реформаторския блок няма да бъдат достатъчни за формирането на парламентарно мнозинство.⁸ Дори и при максимална мобилизация на избирателите на двете политически формации, този политически съюз би имал нужда от още между 5 и 15 депутати, за да формира

стабилно мнозинство и да излъчи свое правителство.

При подобно развитие на ситуацията, характеристиките на следващото Народно събрание биха могли да бъдат обобщени по следния начин:

- Силно фрагментирано политическо представителство, осъществявано от 7 или дори от 8 политически формации;
- Невъзможност на партията, спечелила най-много гласове да формира свое правителство, нито самостоятелно, нито в коалиция с най-близкия си политически партньор, което може да доведе до провал поне на първия проучвателен мандат;
- Перспектива за излъчване на ново правителство на малцинството, което ще зависи от разнородна политическа подкрепа;
- Забавяне на процеса на взимане на решение, както по отношение на съставянето на правителство, така и на конституирането на Народното събрание.

Основната група от рискове при подобно развитие на ситуацията, може да бъде определена в различни направления:

- Задълбочаване на политическата криза и вероятност за навлизане в хронична политическа криза от „италиански тип“;
- Непостигане на необходимото политическо съгласие за ефективно управление на бюджетната криза и задълбочаване на несигурността в резултат от блокиране на дейността на изпълнителната власт, а впоследствие и на Народното събрание;
- Възпроизвеждане на негативния опит от 42-то Народно събрание при формирането на коалиция с неясен политически образ и разминаващи се приоритети, която няма да успее да постигне съгласие за обща насока на развитие на страната;
- Парламентарна криза, която ще доведе до предизвикването на нови предсрочни парламентарни избори.

Условията, при които тези негативни тенденции могат да доведат до задълбочаване на политическата криза се определят от няколко обстоятелства. Спрямо тях е изградена настоящата прогноза за развитието на ситуацията от гледна точка на рисковете пред политическата стабилност на страната и възможностите за тяхното ефективно управление.

Първо. При възможно участие на Атака в състава на следващия парламент, (при високите шансове на Патриотичния фронт и ББЦ да станат част от следващото Народно събрание) ДПС ще потърси възможност за репозициониране в дясно от центъра. При негласна подкрепа от страна ДПС, би било възможно формирането на правителство на малцинството, съставено от ГЕРБ и Реформаторския блок.

Досегашните заявки на ДПС, както и ролята му при развитието на кризата в периода на пред-кампания и в самата предизборна кампания, дават основание да се предположи, че Движението би осигурило необходимите гласове на ГЕРБ и

Реформаторския блок, за да бъде излъчено правителство на малцинството. Условието на подобна подкрепа ще генерират високи равнища на напрежение, както в отношенията между ГЕРБ и Реформаторския блок, така и в самата коалиция.

За ДПС това би било най-подходящото възможно развитие на политическата ситуация след предсрочното прекратяване на мандата на 42-то Обикновено Народно събрание. В този смисъл, ДПС би могло да приеме отговорностите на парламентарната подкрепа, без да участва при разпределението на позициите в изпълнителната власт. Политическата цена на подобна подкрепа би била много висока и тя ще бъде носена от ГЕРБ и Реформаторския блок, а не от ДПС.

Независимо от видимото си предимство, ГЕРБ остават относително най-изолираната политическа партия. Те нямат опит в коалиционно взаимодействие и успяват да привлекат в много по-малка степен политическа подкрепа. Ако към това добавим факта на недостатъчно стабилизираната структура на Реформаторския блок, на организационно, структурно и експертно ниво е напълно възможно да възникнат рискове пред успешното реализиране на съвместно управление.

Възможностите за развитие на този сценарий се определят от готовността за постигане на компромис между ГЕРБ, Реформаторския блок и ДПС. При постигане на принципно съгласие за парламентарна подкрепа на програмно правителство, избрано с мандата на ГЕРБ и подкрепяно от Реформаторския блок и ДПС, могат да бъдат формулирани и постигнати минималистични, но конкретни цели.

Второ. При невъзможност за съставяне на правителство, доминирано от ГЕРБ, БСП лява България ще се опита да реализира втория мандат за съставяне на правителство, разчитайки на подкрепата на поне още три други формации – АБВ, Патриотичен фронт, Атака и/или ББЦ.

При подобно развитие на ситуацията, след провал на първия проучвателен мандат за съставяне на правителство, БСП отново може да се окаже в ролята на мандатоносител, но в рамките на още по-сложна управляваща коалиция. При подобна четворна коалиция, участието на Атака изглежда по-малко вероятно заради конфликтните отношения с Патриотичния фронт, но алтернативния вариант за участие на ББЦ изглежда напълно реалистичен.

Подобна коалиция би разполагала формално с необходимото парламентарно мнозинство, но това не предполага постигането на съгласие относно конкретна управленска програма. В този смисъл, възможното алтернативно парламентарно мнозинство, би генерирало неприемливо високи равнища на риск от блокиране на дейността на изпълнителната власт.

Двете политически партии, които според по-голямата част от прогнозите се намират в непосредствена близост до 4 % бариера за влизане в Народното събрание – АБВ и Атака, разполагат с различен потенциал за електорална мобилизация. По-вероятно е Атака да успее да постигне резултат над 4 %, отколкото АБВ. През последните десетина дни преди изборите, подкрепата за Атака нараства поради промени във външната среда, преди всичко свързани с актуализирането на темите за цената на електрическата енергия; възможните негативни ефекти от налагането на санкции спрямо Русия, актуализацията на бюджета, и др. АБВ също разполага с определен електорален потенциал, но той подлежи в по-малка степен на подобна стихийна

мобилизация, на която разчита Атака.

В следващото Народно събрание, най-вероятно ще участват седем политически партии. Независимо от добрите си стартови позиции, АБВ все още не разполага с необходимата подкрепа, за да участва в състава на следващия парламент.

Мандатът на следващото Народно събрание ще продължи поне до пролетта на следващата година, но най-вероятно няма да бъде завършен успешно. Независимо от съществените трудности при формирането на правителство, а след това и при останалите етапи от конституирането на парламента, налице е политическо съгласие за отказ от незабавно провеждане на изборите, преди края на годината. При тези условия, може да се очаква развитието на нови групи от вторични рискове:

- Забавяне и отлагане на необходимите реформи;
- Увеличаване на социалната цена, независимо от наличието или отсъствието на реформи;
- Задълбочаване на общата криза и влошаване на всички показатели за развитието на страната;
- Разрастване на кризата на доверие в публичните институции и задълбочаване на социалната фрагментация в българското общество.

Общото равнище на риск нараства като засега все по-широки сфери от управлението и публичните политики. Едновременно с това, с увеличаването на броя и обхвата на рисковите фактори, нараства и нивото на тревожност и несигурност в масовото съзнание. Гражданската подкрепа за решителна реформаторска политика не нараства симетрично спрямо увеличаването на разбирането за трудностите, пред които е изправена страната. Именно затова, през следващите месеци съществена част от рисковете, които могат да бъдат генерирани са свързани по-скоро с необходимостта, от една страна, да бъдат предприети решителни и необходими, но непопулярни мерки, а от друга – да се противодейства активно на радикалния национал-популизъм и рисковете, свързани с разколебаване на подкрепата за задълбочаване на евро-атлантическата интеграция на България и установяването на върховенството на закона.

БЕЛЕЖКИ

¹ „ББЦ блокира границата с Турция“, <http://www.vesti.bg/izbori2014/kampanii/bbc-bloki-ra-granicata-pri-kapitan-andreevo-6023676>

² Слово на Президента при представянето на служебното правителство, 5 август, 2014 година, <http://www.president.bg/news2105/prezidentat-rosen-plevneliev-predstavi-strukturata-sastava-i-prioritetite-na-sluzhebnoto-pravitelstvo.html>

³ Открито писмо на Лютфи Местен до Президента във връзка с работата на служебното правителство, 16 септември 2014 година, <http://www.focus-news.net/news/2014/09/16/1966535/liderat-na-dps-lyutvi-mestan-izprati-otkrito-pismo-do-prezidenta-i-ministar-predsdatelya-na-republika-balgariya-vav-vrazka-s-rabotata-na-sluzhebnoto-pravitelstvo.html>

⁴ „Кой какво предвижда за изборите?“, 3 октомври 2014 година, Сравнителна таблица с данните от последните социологически изследвания на Екзакта, Афис, Медиана, Алфа Рисърч, Центъра за анализи и маркетинг (ЦАМ), Института за социални изследвания и маркетинг (ИСИМ), бивш МБМД и Галъп, <http://vevesti.bg/predsrochni-izbori/8879-koj-kakvo-predvijda-za-izborite-tablica>

⁵ Агенция Медиана, <http://www.mediana.bg/bg/articles-and-analyses/> Агенция АФИС, <http://www.mediapool.bg/mediana-i-afis-prognozirat-7-ili-8-partii-v-parlamenta-news225501.html> Агенция Alpha Research, http://www.dnevnik.bg/izbori2014/2014/10/01/2390996_na_izborite_goliamata_intriga_sa_malkite_partii/

⁶ „Медиана“ и „Афис“ прогнозираат 7 или 8 партии в парламента <http://www.mediapool.bg/mediana-i-afis-prognozirat-7-ili-8-partii-v-parlamenta-news225501.html>

⁷ Тази тенденция е най-ясно различима по отношение на партия Атака. Ако в началото на предизборната кампания, всички сондажи показваха бърза загуба на подкрепа и влошени шансове за участие в следващия състав на Народното събрание, то днес Атака вече е определяна като един от възможните участници в 43-то ОНС.

⁸ Една от първите социологически агенции, извела този извод при представяне на резултати от предизборен сондаж, проведен в интервала 19-25 септември 2014 година, е „Сова-Харис“, вестник „Преса“, 29 септември 2014 година.